

prægede *massemotiver* som flugt og indebrænding (p. 68 ff., hvor referatet af Waltharius er galt); bejling og giftermal (p. 61 ff.), hvorfra alle karakteristika, som Helges og Yrsas blodskamsforhold, er bortelimeret som yngre tilsætninger; mange krigstog (p. 78); mange sønner (p. 113); faldet i krigen (p. 124⁴); og intetsigende karaktertræk som kampvildned, krigerskhed og modsat fredelighed. I virkeligheden er der ikke eet lighedspunkt af afgørende betydning. Og selv om der ophobes nok så mange af den slags ligheder (se især p. 110 ff.), kan facit ikke blive positivt.

Med en sådan metode er det ikke mærkeligt, at der nås usædvanlige resultater. Når enkelte historikere har kunnet godtage dem, skyldes det nok Lukmans kritiske indstilling overfor alle andre forskere og det af dem — i mangel af bedre — benyttede stof. Måske også det, at Lukman virkelig har lagt en række historiske kilder, samtidige latinske og græske forfattere, til grund for sit arbejde. De handler bare ikke om Skjoldungerne! Den eneste kilde for vor viden om dem er de oldengelske og oldnordiske Sagn, og den bro, Lukman ved hjælp af de ovennævnte sekundære kilder søger at bygge derimellem, er virkelig for spinkel.

Inger Margr. Boberg.

Nye Stilhistorier.

Einar Robert Rasmussen og H. O. Bøggild-Andersen: Malerhaandværk og Rumdekoration (Haandværkets Stilhistorie I, udg. af Bøggild-Andersen og Edw. C. J. Wolf). Jul Hansens Forlag 1941.

Broby Johansen: Hverdagskunst — Verdenskunst. Oversigt over Stilarternes Historie. Forlaget Fremad 1942.

Thure Hastrup: Stilarternes Historie. Gyldendal 1943.

H. H. Engquist: Dansk Stilhistorie. Thaning og Appel 1943.

Endnu for knap et halvt Aarhundrede siden kunde man baade som almindeligt dannet Menneske og som Lokalhistoriker klare sig næsten uden Kendskab til Kunst- og Stilhistorie. Nu er det blevet anderledes; forhistorisk og historisk Arkæologi, Museer af alle Arter betyder langt mere for den almene Dannelse end tidligere, selv en Sognehistoriker maa kunne fortælle om Kirken og dens Inventar, om Herregaardsbygningen og om Bøndergaardene. Der er blevet Brug for populær Viden ikke mindst om Stilhistorie, og en Omtale af de sidste Aars Bøger med dette Emne vil derfor sikkert være af Interesse, selv om Emnet rækker langt ud over Danmarks Grænser.

I en Aarrække havde man kun »Stilarternes Historie« af C. A. Jensen og Rondahl (1913), det første danske Forsøg paa at skrive

en almindelig Stilhistorie og bringe System i Ornamentikens Glossarium. Bogen har i en Aarrække været udsolgt og højt betalt, og Forf. af denne Anmeldelse har aldrig faaet Tid og Kræfter til det store Arbejde, en ny Udgave vilde kræve; nu, efter 30 Aars Forløb, er den selvfølgelig paa adskillige Punkter forældet.

Bogen fik ret hurtig norske og svenske Efterlignere og Efterfølgere, men først de seneste Aar har bragt nye danske Bøger at vælge imellem.

E. Robert Rasmussen og Bøggild Andersen har, som Titlen viser, særlig skrevet for Malerfaget. Deres Bog ligger dog ikke helt paa Linje med de Oversigter over enkelte Fags Stilhistorie, som gemmer sig i dyre, alt for dyre Fagbøger¹⁾. Den bringer en kortfattet »europæisk« Stilhistorie fra Ægypterne til vore Dage, der dog forbigaar Perioder uden direkte Betydning for Malerfaget og til Gengæld giver en Del Oplysninger om Malerteknik gennem Tiderne. Efter dette Program er det rimeligt, at Danmarks Bronze- og Jernalder udelades, men man undrer sig over, at »Almuestilen« deler samme Skæbne: Bondemøblernes Farver og Dekorationer burde dog kunne interessere Malerne. Baade sprogligt og sagligt er Fremstillingen tilbøjelig til at glide ud i lærebogsagtige Almindeligheder, og Stilkarakteristiken rammer ikke altid i Centrum. Det er f. Ex. ukorrekt at sige, at den nordeuropæiske Højrenaisance »i Danmark falder især i Kristian IV's Regeringstid« — den tilhører lige saa meget Frederik II's Tid. Og at i den romerske Barokarkitektur »rette Vinkler undgaas eller udjævnes saa meget som muligt« er helt galt! Nogen større Grund er der dog ikke til at gaa i Rette med den fordringsløse Bog, der i Forordet hverken lover nye Synspunkter, nyt Stof eller Fejlfrihed. Sit Maal, at være en første Indledning i Stoffet, opfylder den hæderligt, med sine 168 Sider og 77 Illustrationer kan den gavne andre Begyndere end Malerne.

Broby Johansen har større Intentioner; med frisk Mod og uden alt for store Betænkeligheder gaar han i »Hverdagskunst — Verdenskunst« løs paa det mægtige Emne, spændende fra Istidens Hulemaleri til vor Tids Kunst med alle dens »ismer«. Han viger ikke tilbage for at omtale den fornemme Billedkunst sammen med Arkitektur, Ornamentik og dagligdags Genstande, og hans Fremstilling er stærkt politisk socialhistorisk betonet. Ind mellem Stilnavnene faar vi Kapitaloverskrifter som »Romerkirkens Internationale«, »Mennesket slippes løs«, »Enevældens Kulisser« og

¹⁾ *Chr. Axel Jensen*: Maling og Staffering i gamle Dage. Haandværkets Bog. Malerfaget. 1935. — *Vilhelm Stomann*: Møblernes Historie i Omrids. Haandværkets Bog. Møbelsnedkeri. 1938.

»Det galante Aarhundrede«. Han faar altid sin Skildring af Samfundsforhold og Kunst til at passe som Fod i Hose, fordi det i en saa kortfattet Extrakt ikke er svært at opstille Præmisserne saaledes, at Konklusionen bliver uundgaaelig! I Anledning af den italienske Renæssancekunsts Kamp for at naa til perspektivisk Korrekthed siger han, at der »til den kapitalistiske Mentalitet hører en fuldkommen Illusionskunst«, og han giver det foragtede Bourgeoisi Skylden for det 19. Aarh.s »romantiske« Stilkopier. Forholdet mellem Kultur og Kunst turde være mere indviklet, og der er Grund til at advare mod blind Tiltro til Broby Johansens historiske Proletar-Filosofi, men kedelig er den ikke, og han bruger sine Øjne godt og vælger sine Exempler med Fantasi og Humør. Under ægyptisk Kunst afbildes Thorvaldsens Museum og Frihedsstøtten, Frue Kirkes Vestfacade optræder som dorisk Tempel og Københavns Nationalbank som florentinsk Renaissancepalads. En nymodens københavnsk Lygtepæl sammenstilles med en Papyrusøjle, en 25 Øre med Bronzealderens Spiraler og et Kloakdæksel med en græsk Mæanderbort. Disse og andre Sammenstillinger, stundom noget vovede, svarer udmærket til Bogens Titel og harmonerer med Forf.'s usnobbede Raad om ikke at foragte Reproduktioner og Prospektkort. Bortset fra Exemplerne spildes der ikke megen Tid paa Omtale af danske Fænomener. De exakte Oplysninger forflygtiges og kastes hulter til bulter, ligesom Enkelthederne i de sammenstuede Billedtavler med Forf.'s egne Skitser. Helt ukultiveret virker Placeringen af Textillustrationerne, der paa moderne Reklamemåner skubbes ud i Marginen og beskæres ubarmhæjertigt. Gengivelserne er sløje, og de ret talrige Farvetryks Kvalitet lader sig kun forsvare ved Bogens Prisbillighed. Naturligvis vrimler Texten ogsaa af Fejl, og den kan udarte til Sortsnakkeri som i det lille Afsnit om Ligkister (S. 124 f.). Men Bogen er heller ikke skrevet for at give Besked om Enkeltheder, den er en Blanding af Kunstentusiasme og Propaganda, baade vækkende og æggende.

Adjunkt *Thure Hastrup* gaar i langt højere Grad ind paa Enkeltheder, selvom ogsaa hans »Stilarternes Historie« spænder lige fra den ældste Stenalder til Funktionalisme og er skrevet for Læsere uden faglige Forudsætninger. Billederne skal danne Rygraden i Fremstillingen og Billedgennemgangen vænne Læseren til selv at se det karakteristiske ved hver Periodes Kunstform. Men Programmet glipper i Udførelsen. Forf. fortæller løst og fast om sine Billeder, og hertil er der i Virkeligheden ikke Plads i en kort Oversigt, hvor det gælder at fremhæve afgørende Hovedlinjer med Opofrelse af uvæsentlige Detailler. De alt for talrige Stikord i

Marginen vejleder ikke Læseren, men tjener snarere til at fremhæve Bogens Mangel paa Koncentration og Exakthed.

Selv Adjunkt Hastrups grundlæggende Definitioner kan være svævende og urigtige. Hvad menes der med, at »Ornamentikken arbejder med Mønstre«? Sætningen kræver ialfald en grundigere Forklaring af det mangetydige Ord Mønster, end Forf. giver. Og det er ukorrekt, at »Kunsthistorien i almindelig Forstand beskæftiger sig med Billedkunsten«, medens »Stilhistorien lægger Vægt paa den anden Side af Kunsten, den formelle, og omfatter derfor fortrinsvis de Kunstarter, som ingenting forestiller« (S. 12). I enhver almindelig Kunsthistorie finder man jo Arkitekturen behandlet Side om Side med Billedkunsten, Professorer i Kunsthistorie docerer ogsaa Arkitekturhistorie, og Kunstnerlexika optager Arkitekter saavel som Malere og Billedhuggere. Lad være, at den gængse Gruppering er mere praktisk end logisk, den er nu engang Skik og Brug! »At bestemme et Kunstværks Stil, uanset hvilken Kunststart det tilhører, vil sige at fastslaa dets Plads paa Linjen mellem den rene Efterligning og det rene Mønster«. Sætningen turde være det rene Vrøvl — prøv blot at anvende den paa en Bygning eller et Møbel! »Den udøvende Kunstner er sig ganske vist i Reglen ikke den Stilart bevidst, i hvilken han arbejder«. Kunstnerne har naturligvis altid været klare over, naar de sled og stred for at skabe noget nyt, men de har sikkert kun følt det nye i Relation til det nærmest forudgaaende. Meningen maa være, at Fortidens Mennesker ikke havde vor historisk betonedede Indstilling og ikke kendte de Stilnavne, vi nu bruger.

Mangelen paa Exakthed viser sig ogsaa i Billedvalget. Bogen indeholder 200 Billeder gengivne efter Fotografier, og deriblandt mange udmærkede, og først som et tilfældigt Tillæg til Billedfortegnelsen kommer der en Række tegnede Skitser med Planer og Snit, der ikke omtales i Teksten. Men det er nu engang umuligt at forklare Arkitektur uden at demonstrere Planer og Snit.

Hvor lidt praktisk Begreb Forf. har om Arkitektur, fremgaar f. Ex. af hans Beskrivelse af den gotiske Købstadskirke S. Peder i Næstved (S. 173). Han tror, at dens Bygmestre har undladt at anbringe Vinduer i Midtskibet, fordi de ikke turde svække Murene, og at Sideskibstagen virker »som en Slags Stræbere, der aftager en Del af Trykket« (fra Midtskibshvælvene). Ganske bortset fra, at S. Peders Skib indeholder Resten af en ældre, romansk Bygning, skyldes det førstnævnte Forhold simpelthen den Aarsag, at man under smaa Forhold reducerede det gotiske Katedralsystem, og hvad det andet Punkt angaar, ved enhver Murer eller Tømrer, at Tagværkets spinkle Træ ikke har bitterste Betydning for Murværkets Stabilitet.

Hvis Forf. saa rigtig indtrængende paa sine Billeder, vilde han ikke kunne tale om »Haandfæstets runde Knop« paa den berømte Stenalderdolk fra Hindsgavl (Fig. 10), og han vilde ikke kunne omtale en stærkt stiliseret Vinranke paa Notre Dame Kirken i Paris (Fig. 104) som en »ren naturalistisk Form« og tilmed kalde dette lodrette Ornament for en Frise, der plejer at være vandret! At yngre gotiske Vinranker kan være virkelige Naturgengivelser, er en anden Sag, men derfor bliver det lige forkert, naar det senere S. 194 hævdes, at Vinranken var »det foretrukne kirkelige Ornament«. Sammenholder man Textens Ord (S. 277) om Rokoko-Kommoderne med Illustrationen Fig. 162, vil de være uforstaaelige, hvis man ikke er saa heldig at indse, at Texten taler om franske Kommoder, medens Billedet gengiver et dansk Exemplar af en ganske anden Type (som forresten er gjort en Snes Aar for gammel). Rokoko-Ovnen (Fig. 163), der kaldes dansk Rokoko-arbejde, er i hele sit Væsen og i sine Enkeltheder tysk, og naar det i Texten fremhæves, at Fajence-Ovne var en stor Artikel for vore hjemlige Fabrikker, vilde det maaske have været nyttigere at fortælle, at Støbejernsovnene var et vigtigt Led i Tvillingeriget Danmark-Norges Økonomi. Som Exempel paa et Rokokobord afbildes (Fig. 161) et Møbel i Nyrokoko fra o. 1850!

Saaledes kunde man blive ved Side op og Side ned at paapege Fejl og Fejlurderinger¹⁾. Det er selvsagt umuligt i en kort Anmeldelse at fremdrage mere end spredte Exempler, og det skal tilslut blot anføres, at Forf. med Støtte i nyere Litteratur burde have rettet en af de alvorlige Mangler i min gamle Bog fra 1913. Men han omtaler ikke den mærkelige Vending i Barokkens Kunsthaandværk ved Aar 1700 under Paavirkning af Østasien, den engelsk-nederlandske Opposition mod Louis XIV's Hofbarok, der fik megen Betydning for den efterfølgende Rokoko og er et lærerigt Exempel paa, hvor mangelfuldt vore Stilnavne dækker Fænomenernes Mangfoldighed.

For at skrive en god populær Bog kræves en ganske anden Grad af Fordybelse i Stoffet, end Forf. har præsteret; hvis man baade ser og læser for overfladisk, bliver Resultatet blot et Exempel paa, hvorledes en populær Bog ikke bør være.

Arkitekt *H. H. Engquists* Danske Stilhistorie er i Lommeformat, kun 96 smaa Sider, hvoraf Halvdelen fyldes af Illustrationer. »En saa lille Bog om saa stort et Emne maa nødvendigvis blive koncentreret, men desværre ogsaa meget overfladisk og upersonlig«, siger Forf. selv i Forordet. Ofte byder han os kun en Mundsmag, hvor vi gerne vilde høre mere. Men Begrænsningen til Danmark

¹⁾ Sml. Prof. *Ellings* Kronik i Politiken 21. Oktober 1943.

giver Bogen en vis Styrke, og Forf. har lagt Billederne godt og instruktivt til Rette og afpasset Texten efter dem. Det volder stundom nogle overflødige Gentagelser, men det tvinger Læseren til at se paa Illustrationerne. Arkitektens faglige Sans for Størrelsesforhold viser sig derved, at Bygningsbillederne er gengivet i bestemte Maalestokke (1 : 300, 1 : 600 eller 1 : 1200), og selvom man savner typiske Bygningsplaner fra de senere Aarhundreder, virker hans Fortrolighed med mange Sider af Emnet velgørende, naar man læser hans lille Bog efter Adjunkt Hastrups. Fejl undgaar heller ikke han, og lige saa lidt som de andre er han naaet til Bunds i det 18. Aarhundredes Stilfænomener; det er ikke tilstrækkeligt fremhævet, at Rokokoen er den sidste Fase af Barokken og Louis-XVI Stilen den første af Nyklassicismen. Desuden skæmmes Bogen af adskillige Skrive- og Trykfejl, som naar E. vedholdende skriver Arkantus i Stedet for Akantus. Men disse Fejl gaar ikke dybere, end at de lader sig rette i et nyt Oplag, som sikkert vil følge det allerede udsolgte første. Især med de nødvendige Revisioner vil den lille Bog virkelig kunne blive en nyttig Hjælp for dem, der følger Trang til et første Indblik i Stilhistoriens Gaader. Et Par Oversigtstavler paa Bogens sidste Sider over Skeer, Stole og Stuedøre giver et Repetitionskursus i Stilformernes Udslag paa begrænsede Omraader. Især Dør- og Profilerien kan studeres med Udbytte selv af viderekomne Museumsmænd; en saa instruktiv Oversigt har man hidtil savnet.

Chr. Axel Jensen.

Danmarks Kultur ved Aar 1940.

Danmarks Kultur ved Aar 1940. Bd. I—VIII. Udgivet af Det danske Selskab under Redaktion af *Svend Dahl*. Det danske Forlag 1941—43.

Det er fortjenstfuldt, at det paa kun to Aar er lykkedes Rigsbibliotekar Svend Dahl og Det danske Forlag at gennemføre Udgivelsen af dette vældige Værk, der paa mere end 3000 Sider giver en Række Tværnsnit af Danmarks Kultur, som den stod ved Afslutningen af den langvarige og lykkelige Fredsperiode i 1940.

Da Værket allerede er udsolgt (i 6000 Eksemplarer), trænger det forsaavidt ikke til Anbefaling, og da ingen Enkeltmand kan have Forstand paa alle de Felter, det spænder over, og som her er behandlet af Specialister, kan en kyndig Anmeldelse af de enkelte Afsnit ikke gives under eet; men som Helhed bør Værket finde en Omtale ogsaa i dette Tidsskrift.